

Motion till riksdagen 2010/11: MJ203

av **Jan Lindholm (MP)**

Pantsystem som ett verktyg i miljö- och klimatarbetet

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av att utveckla pantsystem som ett mer kraftfullt verktyg för medborgarna i det hållbara samhället.

Bakgrund

Min nästan identiska motion i samma ämne avslogs under föregående riksmöte. Utvecklingen går emellertid i rasande fart när det gäller materialknapphet, resursbrist och priser på ändliga råvaror. Det finns så långt jag kan se inte några sakliga motiv som skulle göra motionen mindre angelägen detta år än tidigare. Kraven på energieffektivisering gör även det att det blir allt orimligare att bygga vår fortsatta välfärd på allt mer svårtillgängliga resurser som ständigt kräver större energiinsatser för att bärgas från planetens inre.

Villkor för välfärdssamhället

Vi är nu över 6,7 miljarder människor på jorden och vi blir ständigt fler. I debatten kan man fånga upp många olika prognoser för framtiden och en är att antalet människor på jorden troligen ska plana ut på 9 miljarder så småningom, fler ska vi inte bli. Samtidigt finns det kalkyler på hur många människor jorden långsiktigt kan försörja med den levnadsstandard och konsumtion som vi har inom EU, och då hamnar man på intervallet 0,8–1,5 miljarder människor. Den typen av prognoser kan självklart alltid ifrågasättas men säger ändå en del om villkoren för människan på jorden.

Fel! Okänt namn på

Priset på många metaller har stigit snabbt under ett antal år fram till dess att den globala ekonomiska krisen slog till hösten 2008. Självklart påverkar både högkonjunkturer och lågkonjunkturer priset på råvaror men vi ser även andra signaler som pekar på att en orsak är att knappheten på råvaror börjar bli ett problem. Allt fattigare fyndigheter tas i drift i takt med att de mest lättåtkomliga fyndigheterna svinar. Detta gäller inte bara olja utan många råvaror. Även om 2009 har varit ett år med låg efterfrågan har efterfrågan på skrot legat högt och stölder av metaller fortsätter i oförminskad omfattning. Under 2010 har situationen eskalerat trots att vi fortfarande inte kan tala om att konjunkturen stabiliserat sig. Oron är stor på många marknader och arbetslösheten fortsatt hög i de flesta länder.

Även livsmedelsförsörjningen är ansträngd. Haven är i stort sett utfiskade och 80 procent av alla bestånd anses hotade. Torsken som var billig mat på 1960-talet är idag en exklusiv fisk för dem med god köpkraft. Så här kan man naturligtvis fortsätta att med fler exempel beskriva resursknapphet om man vill. Det skulle dock även kunna beskrivas som överuttag eller som överbefolkning.

De omfattande bränderna i våra östliga grannländer och det produktionsbortfall av livsmedel som detta inneburit har tvingat ut dessa på världsmarknaden som konsumenter i stället för som de leverantörer de normalt är. Detta påverkar våra konsumentpriser om än inte i lika stor grad som den dåliga svenska skörd vi nu kan summera för 2010.

Att försörja ett ständigt växande antal människor på en begränsad planet där individerna hela tiden dessutom förväntar sig ökad konsumtionskraft per capita är en svår, för att inte säga omöjlig, uppgift. I väntan på att mänskligheten och kanske i första hand dess ledare ska förstå detta gäller det att vi hela tiden finner smarta och resurssnåla lösningar.

Vad handlar motionen om?

Pant känner vi alla till som ett system för öl- och läskburkar samt för några andra dryckesförpackningar. Vi som är äldre kommer kanske ihåg Systembolagets pantsystem för sina förpackningar. Någon kanske tänker på pantbanken eller på pantsättning av fastigheter vid huslån.

Pantsystem för att minska råvarubehovet, materialsvinnet, nedskräpningen, miljöförstöringen, energiförbrukningen, belastningen på ekosystemen och i slutändan kostnaden för konsumenten är det som denna motion handlar om. Panten utgör ju ingen kostnad för konsumenten om hon eller han inte är tvungen att låna till panten, då blir ju räntan en kostnad.

Några exempel på tänkbara områden för nya pantsystem

Jag hänvisar här huvudsakligen till motsvarande motion i samma ämne från 2008 där jag som exempel på möjliga nya användningsområden för panter nämnde läkemedel. Jag upprepar inte argumentationen, men vill tillägga att den privatisering av apoteken som regeringen nu har genomfört inte ska ses som ett hinder för mitt förslag.

I 2008 års motion nämnde jag även inbyggda batterier i presentartiklar, som tyvärr ofta hamnar i fel avfallsfraktion, liksom hushållselektronik, som har blivit en snabbt växande del av våra sopor, och som lätt blir felhanterade. Många av de problem som en felaktig hantering av dessa produkter leder till kan undvikas med ett bra och tydligt pantsystem.

Framväxten av bilpooler är ett exempel på att allt fler inser att sällanbruksprodukter inte måste vara privatägda. Här pekar jag i 2008 års motion ut exempel där en pant kan minska svinnet och sluta kretsloppet för många produkter i detta segment. Ytterligare exempel i den motionen var konsumentförpackningar där panter förekommer i vissa delar men uppenbarligen många gånger med för låga belopp. Att en utveckling av pantsystem även skulle kunna minska kommunernas kostnader för städning av allmänna ytor nämndes även i motionen.

Trots lågkonjunkturen skräpas det ned även med produkter som har pantvärde. Det är en tydlig signal att pantbeloppen där de förekommer är för lågt satta. Samma problem gäller skrotningspremier för gamla bilar. Allt för många bilar förorenar vår natur, ibland som utbrända vrak som svårligen kan identifieras. Det är uppenbart att det krävs betydande motivation för att människor ska upphöra med att sprida sopor i vår miljö. Efter ett besök i Kairo inser jag i och för sig att vi i Sverige ligger långt före andra länder när det gäller att inte skräpa ner, men trots detta är situationen alarmerande.

En annan kunskap som tillkommit de senaste åren är den nya informationen om nedskräpningen av haven. Jag syftar då både på de mikroskopiska plastfibrer som filtrerats fram i våra egna vatten och de tusentals kvadratmil stora sammanhängande avfallsöar som lokaliserats i världshaven. En lösning på att toalettavfall i fritidsbåtar töms i våra hav skulle kanske vara att införa kärl med pant som en obligatorisk komponent i båtar med toalett. Förslaget är ogenomtänkt men jag vill väcka till nytänkande för att få heltäckande fungerande lösningar. Panter kan finnas i många skepnader.

Att produkter i allt högre grad färdas över landgränser efter det att konsumenten har gjort sitt inköp, jag tänker främst på den omfattande införseln av obeskattad alkohol, gör pantsystemen sårbara, är ett av många problem som den allt mer globaliserade medborgaren orsakar. Med moderna informationssystem och datoriserade betalsystem kan förmodligen det mesta lösas på smarta och billiga sätt.

Ska vi klara miljö- och klimatutmaningarna så är det nämligen viktigt att vi slutar skapa oss en mängd onödigt arbete. Det är dumt att tillverka fler mediciner än nödvändigt och spola ner hälften i avloppen om de i verklighet-

Fel! Okänt namn på

en många gånger är användbara i kanske mer än tio år. Det är dumt att tvingas rena vatten som inte skulle behöva förorenas från början. Det är dumt att ha en bil som för det mesta står och rostar om man i stället kan dela den med andra. Det är dumt att inte återvinna allt papper och därmed minska belastningen på skogen, och visst förmultnar hamburgerresterna i skogen men de kan i stället bli biogas till våra bilar om vi hanterar avfallet på ett smartare sätt. Allt kan naturligtvis inte kopplas till pantsystem, men väl utvecklade sådana kan förhoppningsvis påverka en livsstil som tyvärr verkar bli allt mer av ”släng”-karaktär. (Observera att jag inte skriver ”slit och släng” eftersom det första steget inte är relevant längre när en del produkter ska vara färdigslitna redan vid köptillfället och andra produkter köps enbart för att ägas och inte för att brukas.

Jag kan inte låta bli att ta upp den fråga som min före detta riksdagskollega Mats Pertoft väckt, nämligen pant på cigarettfimpar. När man vet att en cigarettfimp innehåller mer än hundra riktigt farliga kemikalier och ser dem fylla ut det mesta av utrymmet mellan gatstenarna på långa sträckor trots att städpersonal gör sitt yttersta för att få bort dem kan man inte låta bli att fundera över hur mycket av dessa kemikalier som lakas ut i vattendragen. En pant på fimpar och snuspaket skulle spara in mycket arbete och minska på miljöbelastningen.

Om varje individ tänkte ”samhällsnytta och effektivitet” skulle allt brännbart skräp hamna i därför avsedd papperskorg och det komposterbara i sin fraktion liksom metaller m.m. För den individ som är mottaglig för ekonomiska motiv skulle självklart en finare sortering i form av pantdriven återvinning vara förstahandsalternativet. Förmodligen finns det individer för vilka inget ekonomiskt motiv är tillräckligt så visst krävs även moraliska och ansvarsgrundade motiv om man skall nå hundra procent.

Förslag

Vi vet alla att vi har ont om tid och att utmaningarna är stora. Tekniska lösningar uppfattas som bekväma och man förlitar sig gärna till sådana. Det är emellertid uppenbart att beteendeförändringar också är nödvändiga om ett mindre miljö- och klimatbelastande samhälle ska kunna växa fram ur den kris vi befinner oss i. Mot bakgrund av detta är det av stor betydelse om regeringen kunde lägga kraft på att utveckla pantsystem som ett mer omfattande verktyg för oss alla att som konsument agera mer i linje med den kunskap vi numera har skaffat oss men som är så svår att tillämpa. Detta bör ges regeringen till känna.

Stockholm den 20 oktober 2010

Jan Lindholm (MP)